

ДЖ. ЛЕЙКОВ И М. ДЖОНСЪН: ТЕОРИЯТА ЗА КОНЦЕПТУАЛНАТА МЕТАФОРА ЗА ПРОЦЕСА НА РАЗРЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ

Добринa Василeвa

The article presents G. Lakoff and M. Johnson's conceptual metaphor theory. The text begins with the theoretical principles of the authors, who label themselves "second generation cognitivists". Then the assumptions of the conceptual metaphor theory itself are presented, followed by a discussion of the metaphors used to describe problem solving (the problem is a body of water, the problem is a locked container for its solutions, etc.). The article ends with a brief recount of the types of proof for the validity of the theory and some ideas on how the theory can appear on the agenda of psychologists in Bulgaria.

Повечето хора, неизкушени от специализирани знания в областта на езикознанието или психологията на познанието, свързват метафората с художествените текстове. Тази представа за същността на метафората се потвърждава и от дефиницията на понятието, предлагана в тълковните речници – „речева фигура, при която дума или фраза, означаваща един вид обекти или идеи, се използва вместо друга, загатвайки прилика или аналогия между двата класа обекти“ (Merriam-Webster Online Dictionary, 2005) или „стилна фигура, изразяваща се в преносна употреба на думите и словосъчетанията поради аналогия, сходство, сравнение и други“ (Буров, 1995). Настоящата разработка представя възгледа на Дж. Лейков и М. Джонсън, според който метафората е инструмент на мисленето, чрез който се осмислят понятията, описващи сферите от човешкия живот, които не се отнасят до непосредственото функциониране на нашите тела. Статията представя основните допускания на теорията за концептуалната метафора и конкретизирането на тези допускания по отношение на разрешаването на проблеми.

Теоретични и методологически основи на теорията за концептуалната метафора

Дж. Лейков и М. Джонсън (Lakoff, G., & Johnson, M., 1999) се самоопределят като второ поколение когнитивисти. Те се разграничават от първото поколение, т.е. учените, работещи през 50-те и 60-те години на ХХ век, които приемат за даденост независимостта на ума от тялото. Постепенно, с развитието на познанието за ума и мисленето, теоретичните основи на изследванията в областта на когнитивната психология се променят. Тези нови схващания са характерни за второто поколение когнитивисти, към което принадлежат и Лейков и Джонсън.

За занимаващите се с когнитивна наука и психология етикетът „второ поколение когнитивисти“ се обвързва с няколко теоретични постановки (Lakoff, G. & Johnson, M., 1999). На първо място е презумпцията, че умът е обвързан с тялото, т.е. умът е отелесен. На второ място, интересът на учените е насочен към изясняване структурата и значението на понятията. Те поддържат тезата, че понятията се организират чрез прототипи и че значението им се определя от начините, по които човек функционира в света и го осмисля. Представителите на второто поколение когнитивисти поддържат идеята за съществуването на т.нар. базови понятия — понятия, които произлизат от моторните ни схеми за света и са тясно свързани с възприятието ни и функционирането ни. Именно тези понятия се използват и при концептуализирането на обекти и идеи, несъществуващи в непосредственото обкръжение на човека.

Теорията за концептуалната метафора

Описаните теоретични и методологически принципи са в основата на теорията за концептуалната метафора. Лейков и сътрудници анализират писмени текстове на английски език от различни сфери — комикси, художествена литература, описания на ритуали и митове (Lakoff, G., 1994б), послания на основните политически партии в САЩ (Lakoff, G., 2002) и др. Този анализ установява наличието на систематични връзки между начина, по който се говори за непосредственото човешко функциониране в света, и начина, по който се говори за обекти и идеи, които не съществуват в този непосредствен опит. Това наблюдение вдъхновява авторите да формулират своята теория за концептуалната метафора (Lakoff, G., 1994а; Lakoff, G., 1994в; Lakoff, G., & Johnson, M., 1999; Lakoff, G., 2002). Централна за теорията е тезата, че умозаклученията за конкретните обекти се използват да се мисли за абстрактните. Казано с други думи, хората използват метафори, за да мислят за онова, което не е дадено в непосредственото им обкръжение. В рамките на тази теория метафората се определя като „невронни връзки, заучени по принципа на едновременната активация... [на]... области, отговарящи за сензомоторния опит, и области, отговарящи за личния опит“ (Lakoff,